

De herontdekking van *Cydia jungiella* in Nederland (Lepidoptera: Tortricidae) en de opname van oude vondsten in onze naamlijsten

J. H. KUCHLEIN

KUCHLEIN, J. H., 2001. THE REDISCOVERY OF *CYDIA JUNGIELLA* IN THE NETHERLANDS (LEPIDOPTERA: TORTRICIDAE) AND THE INSERTION OF OLD RECORDS IN OUR CHECKLISTS. – *ENT. BER., AMST.* 61 (7): 94- 96.

Abstract: On 27 April 2000 a female of *Cydia jungiella* was found on the Kunderberg (near Kunrade, province of Limburg). In The Netherlands this species was recorded only once before, also in the southern part of the province of Limburg, 120 years ago. In connection with the rediscovery of *C. jungiella* in The Netherlands a plea is made to maintain old, single records in our checklists (as was done for *C. jungiella*). This insertion must be well- reasoned, especially in case of loss of the old voucher specimens.

Reeboklaan 1, 6705 DA Wageningen.

Inleiding

Bijna vijftig jaar geleden vroeg Lempke (1952) zich af of soorten na één enkele oude vondst in Nederland altijd maar weer in onze naamlijsten moesten worden meegesleept. In zijn later verschenen naamlijst van de Nederlandse vlinders (Lempke, 1976) heeft hij deze soorten toch maar weer opgenomen en dat deden Kuchlein en De Vos eveneens in hun in 1999 verschenen Nederlandse naamlijst. Deze handelwijze vloeit voort uit de, ook in het buitenland, gegroeide traditie om in zulke naamlijsten alle soorten op te nemen waarover betrouwbaar te achten gegevens bekend zijn. Kijken we naar het verleden, dan gaat dit - wat de microlepidoptera betreft - terug tot de jaren vijftig van de negentiende eeuw. In die periode van anderhalve eeuw is de soortensamenstelling van onze fauna niet stabiel gebleven, omdat soorten uit ons land zijn verdwenen, terwijl andere ons land hebben gekoloniseerd. Daardoor dragen deze naamlijsten een cumulatief karakter. Vaak worden in zulke cumulatieve lijsten nog nuanceringen aangebracht door bijvoorbeeld aan te geven dat soorten vóór of na een zeker jaar zijn aangetroffen of door perioden te vermelden waarin de soort werd gevonden. Op deze wijze kan onder meer

zichtbaar worden, dat opname heeft plaatsgevonden op grond van oude gegevens. Het is dan ook niet goed verdedigbaar om soorten uit cumulatieve naamlijsten te schrappen alleen omdat hun opname is gebaseerd op een enkel exemplaar, dat lange tijd geleden gevonden is.

Cydia jungiella

Cydia jungiella (Clerck) behoort al zo'n 120 jaar tot die meegesleepte soorten, maar hier doet zich de vervelende complicatie voor, dat het collectiemateriaal niet meer te vinden is en stellig verloren is gegaan. De identificatie is daardoor niet meer te verifiëren en men zou het standpunt kunnen innemen dergelijke soorten niet op te nemen. Bij de zoëven genoemde nieuwe naamlijst van de Nederlandse vlinders zijn wij echter anders te werk gegaan. Daarbij werden in deze gevallen afwegingen gemaakt, die al of niet tot opname van de soort leidden. Bij *C. jungiella* sloeg de schaal door naar opname en dit vooral, omdat de uiterst nauwkeurige Snellen de vondst heeft geaccepteerd (De Graaf & Snellen, 1881; Snellen, 1882). De soort levert – zoals we dadelijk zullen zien – geen diagnostische problemen op en Zuid-Limburg sluit aan bij het bekende verspreidingsgebied.

De Graaf & Snellen (1881) hebben *C. jungiella* nieuw voor de fauna gemeld onder de naam *Grapholita perlepidana* (Haworth) en onder die naam is de soort ook opgenomen in het boek van Snellen (1882). Als vindplaats wordt Maastricht opgegeven, maar datum en aantal worden niet vermeld. Het dier (of de dieren) werden naar alle waarschijnlijkheid verzameld door de Maastrichtse notaris Mr. A. H. Maurissen, die deze vondst ook in een eigen publicatie heeft verwerkt (Maurissen, 1882). De insectencollectie van Maurissen bevindt zich evenwel niet meer in Nederland. Langohr en Kuchlein troffen in 1987 resten van zijn vlindercollectie aan in het Instituut Ed. van Beneden van de Universiteit van Luik (België). Daarbij bevonden zich echter geen exemplaren van *C. jungiella*.

Het is toch nog wel mogelijk de datering van Maurissen's vondst enigszins te precizeren. Immers, de vroegste door hem gevangen micro dateert uit 1871 (hij was toen 48 jaar) en het artikel van De Graaf & Snellen draagt de datum mei 1881. Daardoor is het waarschijnlijk, dat *C. jungiella* tussen 1871 en 1881 is gevonden.

Meer was over deze soort uit Nederland niet bekend tot bij een bezoek, dat mijn vrouw en ik op 27 april 2000 aan de Kunderberg (bij Kunrade in Zuid-Limburg) brachten, eerstgenoemde een wijfje van *C. jungiella* uit lage vegetatie sleepte. Ondanks verder zoeken in de nabije omgeving bleef het bij dit ene dier.

Uiterlijk

Cydia jungiella behoort tot de groep tamelijk kleine *Cydia*-soorten met donkergekleurde voorvleugels en een opvallende, min of meer witte binnenrandsvlek (fig. 1). Van deze groep zijn negen soorten uit Nederland bekend. De lichtgekleurde binnenrandsvlek wordt bij *C. jungiella* van onder naar boven doorsneden door één donkere lijn. Daardoor onderscheidt de soort zich enerzijds van *C. compositella* (Fabricius), waarvan de binnenrandsvlek door méér dan één lijn wordt doorsneden, en anderzijds van *C. orobana* (Treitschke) en *C. lunulana* (Denis & Schiffermüller), waarbij de

donkere doorsnijding ontbreekt. Bij *C. jungiella* is de grondkleur van de voorvleugel eigenlijk meerkleurig. Het binnenrandgedeelte is overheersend donkerbruin, terwijl in het voorrandgedeelte en in het buitenste derde van de voorvleugel lichtere tinten overwegen. Bij de overige vijf soorten, namelijk *C. coniferana* (Saxesen), *C. discretana* (Wocke), *C. duplicana* (Zetterstedt), *C. indivisa* (Danilevsky) en *C. illutana* (Herrich-Schäffer), is de grondkleur daarentegen eenkleurig donkerbruin. *Cydia jungiella* vertoont sexuele dimorfie: de achtervleugel van het mannetje is wit (aan de apex donkerder), die van het wijfje eenkleurig bruingrijs. De genitaliën zijn onder meer afgebeeld in Bentinck & Diakonoff (1968) en in Pierce & Metcalfe (1922).

Biologie

Op de Britse eilanden leeft de rups van *C. jungiella* volgens Bradley et al. (1979) in de peulen en tussen twee samengesponnen blaadjes van heggewikke (*Vicia sepium* L.) en knollathyrus (*Lathyrus linifolius* (Reichard) Bässler). Elders worden nog andere *Lathyrus*-soorten genoemd, alsmede *Astragalus*. Van de in de literatuur genoemde voedselplanten komt in ieder geval de heggewikke op de Kunderberg voor. De vliegtijd zal hier eind april en mei zijn (meer zuidelijk vliegt een partiële tweede generatie in de tweede helft van juli en begin augustus).

Cydia jungiella heeft een ruime verspreiding in de Palaearctische regio en komt daar van Ierland tot in Oost-Azië voor. De noord-

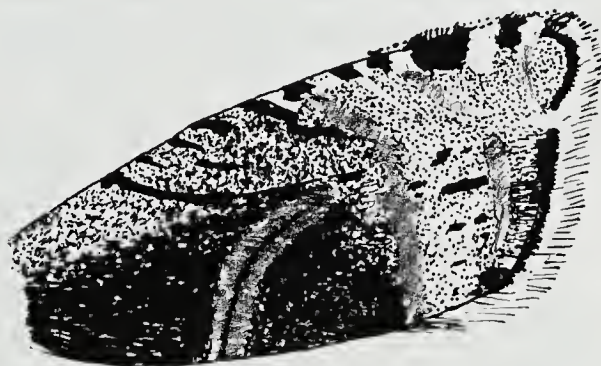

Fig. 1. Rechter voorvleugel van *Cydia jungiella* (lengte voorrand 5.2 mm).

grens van het areaal loopt door Schotland en Scandinavië verder oostwaarts. De zuidgrens loopt van de Pyreneeën door Italië en de Balkan naar Midden- en Oost-Azië. *C. jungiella* behoort tot een groep soorten die in grote delen van continentaal Noordwest-Europa ontbreken. Sommige van die soorten, bijvoorbeeld *Bucculatrix thoracella* (Thunberg) (Lepidoptera: Bucculatricidae), hebben in recente tijd hun verspreidingsgebied in dit deel van Europa in rap tempo vergroot (Kuchlein & Van Frankenhuyzen, 1994).

Oude vondsten

Het geval *Cydia jungiella* staat niet alleen. Zo ontdekte Maurissen, om ons tot deze verzamelaar te beperken, eveneens bij Maastricht, *Coleophora vibicella* Hübner (Lepidoptera: Coleophoridae) en ook in dit geval is het oude collectiemateriaal niet meer terug te vinden. Deze vermelding bleef gedurende meer dan een eeuw de enige uit Nederland tot L. E. J. Bot in 1987 de zakken op Terschelling vond (Kuchlein, 1993). Daar komt de soort nog steeds voor.

De latere herontdekking van dergelijke soorten doet ons inzien dat ze hoogstwaarschijnlijk terecht lange tijd zijn "meegesleept" in de soortenlijsten. In het algemeen kan dan ook worden gezegd dat het nuttig en verantwoord is zulke soorten op te nemen, zelfs als het oude materiaal verloren is gegaan. In dit laatste geval dient, zoals hierboven is uiteengezet, de opname goed te worden beargumenteerd; is dat niet mogelijk, dan kunnen de betrokken soorten beter worden geschrapt.

En tenslotte, wat *Cydia jungiella* betreft, moeten vooral de Limburgse vlinderkenners

maar eens scherp naar deze soort uitkijken om te kunnen vaststellen wat er met *C. jungiella* in Nederland aan de hand is: de vondst van een eenzame zwerver, het begin van een kolonisatie of de aanwezigheid van een armetierige populatie.

Literatuur

- BENTINCK, G. A. & A. DIAKONOFF, 1968. De Nederlandse bladrollers (Tortricidae). – *Monografieën van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging* 3: 1-201.
- BRADLEY, J. D., W. G. TREMEWAN & A. SMITH, 1979. British tortricoid moths. Tortricidae: Olethreutinae. – *The Ray Society* 153: I-VIII, 1-336. London.
- GRAAF, H. W. DE & P. C. T. SNELLEN, 1881. Microlepidoptera, nieuw voor de fauna van Nederland (Laatste Vervolg). – *Tijdschrift voor Entomologie* 24: 109-114.
- KUCHLEIN, J. H., 1993. *De kleine vlinders; handboek voor de faunistiek van de Nederlandse Microlepidoptera*: 1-175. Pudoc, Wageningen.
- KUCHLEIN, J. H. & A. VAN FRANKENHUYZEN, 1994. De kolonisatie door *Bucculatrix thoracella* (Lepidoptera: Bucculatricidae) van Noordwest-Europa en speciaal van Nederland. – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 54: 145-153.
- KUCHLEIN, J. H. & R. DE VOS, 1999. *Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders*: 1-302. Backhuys Publishers, Leiden.
- LEMPKE, B. J., 1952. De elementen van de Nederlandse vlinderfauna. In: *Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera* 11. – *Tijdschrift voor Entomologie* 95: 294-296.
- LEMPKE, B. J., 1976. Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera. – *Bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging* 21: 1-100.
- MAURISSEN, A. H., 1882. Lijst van insecten in Limburg en niet in de andere provinciën van Nederland waargenomen. – *Tijdschrift voor Entomologie* 25: CX-CXX.
- PIERCE, F. N. & J. W. METCALFE, 1922. *The genitalia of the group Tortricidae of the Lepidoptera of the British Islands*: I-XXII, 1-116. Oundle.
- SNELLEN, P. C. T., 1882. *De vlinders van Nederland, Microlepidoptera, systematisch beschreven*: I-XIII, 1-1197. E. J. Brill, Leiden.

Geaccepteerd 27.ii.2001.